

1900 – 24 Mart 1901 tarihlerini taşımakta ve üzerinde “on ikinci sene” ibaresi yer almaktadır. *Mikyâs-ı Şeriat*. II. Meşrutiyet’in ilânından hemen sonra yayın hayatına başlayan gazete, yalnız perşembe günleri olmak üzere 8 Ekim 1908 – 29 Nisan 1909 tarihleri arasında otuz sayı çıkmış, gazetede Meşrutiyet’i savunan dinî içerikli yazılar yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Server R. İskit, *Türkiye’de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, İstanbul 1943, s. 159; Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Tabii ve Tatbiki Bilimler Literatürü Tarihi*, İstanbul 2006, I, 294-302; Paşa Yavuzarslan, “Türk Sözlükçülük Geleceği Açısından Osmanlı Dönemi Sözlükleri ve Şemseddin Sâmî’nin Kâmûs-ı Türkî’si”, *DTCFD*, XLIV/2 (2004), s. 191-200; Ali Birinci, “Lügatçi Doktor Hüseyin Remzi’nin Serencâmı”, *Müteferrika*, sy. 31, İstanbul 2007, s. 55-70 (genişletilmiş olarak a.mlf., *Tarihin Alacakaranlığında: Meşâhîr-i Meçhûleden Birkaç Zât-2*, İstanbul 2010, s. 393-412); Ahmet Topaloğlu – Mustafa S. Kaçalin, “Sözlük”, *DİA*, XXXVII, 409-410.

BURHAN AKGÜN

HÜSEYİN SEBİLCİ

(bk. SEBİLCİ HÜSEYİN).

HÜSEYNÎ, Ali b. Nâsır

(علي بن ناصر الحسيني)

Ebü'l-Hasen es-Seyyid Sadruddîn Ali b. el-İmâm eş-Şehîd Ebi'l-Fevâris Nâsır b. Ali el-Hüseynî (ö. 590/1194'ten sonra)

Zübdetü't-tevârih adlı eseriyle tanınan Selçuklu tarihçisi.

Hayatı hakkında çok az bilgi bulunan Ali b. Nâsır el-Hüseynî'nin VI. (XII.) yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı, dönemin önde gelen âlimlerinden biri olduğu ve Fahreddin er-Râzî ile (ö. 606/1210) mektuplaştığı, *Târihu Nişâbü'r*'u Farsça'ya çeviren Muhammed b. Hüseyin Halife-i Nişâbü'rî'nin bu esere tercüme sırasında ilâve ettiği bilgilerden anlaşılmaktadır (*Târih-i Nişâbü'r*, s. 221-222).

Zübdetü't-tevârih günümüze müstakil olarak ulaşmamış, ismi bilinmeyen bir müellifin 622 (1225) yılından sonra kaleme aldığı *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye* adlı eserinde iktibas ettiği şekliyle zamanımıza intikal etmiştir. Bu iktibaslardan anlaşıldığı üzere *Zübdetü't-tevârih*, Selçuklular'ın tarih sahnesine çıkışından Sultan II. Tuğrul'un ölümüne (590/1194) ve Irak Selçuklu Devleti'nin yıkılışına kadar geçen süredeki olayları içermektedir. Eserin dili ve anlatım özellikleri Hüseyin'in muhtemelen İran coğrafyasında (belki Nişâbü'r)

yaşadığını ve İran tarih yazıcılığıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Müellif, günümüze kadar gelmeyen *Meliknâme* gibi bazı kaynakların yanı sıra zaman zaman şifâhî bilgilere ve kendi gözlemlerine dayanarak Büyük Selçuklu Devleti ile Irak ve Kırman Selçukluları hakkında dikkate değer bilgiler vermiştir. Özellikle eserin 485-547 (1092-1152) yıllarını kapsayan bölümünde İmâdüddin el-İsfahânî'nin 579'da (1183) tamamladığı *Nuşretü'l-fetre ve 'uşretü'l-ğatre (fiṭre)* adlı kitabından çokça faydalandığı görülmektedir. Eser dönemin sosyal, ekonomik, idarî ve kültürel tarihi hakkında da yer yer önemli bilgiler içermektedir. *Zübdetü't-tevârih*'i bilhassa İbnü'l-Adîm, İzzeddin İbnü'l-Esîr, Atâ Melik el-Cüveynî ve Ahmed b. Mahmûd gibi tarihçiler kaynak olarak kullanmıştır. Nitekim İbnü'l-Adîm, Sultan Alparslan'dan bahsederken Hüseyin'in tarihinden yapılan seçmeleri okuduğunu belirterek kendisi de iktibaslarda bulunur (*Buğyetü't-ṭ-ṭaleb*, s. 34-35). İbnü'l-Adîm'in bu ifadesinden eserden seçmelerin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Kitapta yer alan bazı bilgiler, *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye* müellifinin VII. (XIII.) yüzyılın ilk çeyreğinde Horasan'da yaşadığını ve muhtemelen Hârizmşâh Alâeddin Muhammed b. Tekiş'in (1200-1220) hizmetinde bulunduğunu düşündürmektedir (eser ve müellifi hakkındaki tartışmalar için bk. *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye*; a.e. [Lugal], Muhammed İkbâl'in mukaddimesi, s. VII-XI; *The History of the Seljuq State*, tercüme edenin girişi, s. 1-8; *Zübdetü't-tevârih*, nşr. M. Nûreddin, neşredenin girişi, s. 7-16). *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye*'nin (*Zübdetü't-tevârih*) günümüze ulaşan tek nüshası bugün British Library'de (Stowe, Or., nr. 7) kayıtlıdır (Rieu, s. 342-344). Acemi bir müstensih tarafından istinsah edilen bu nüshada pek çok imlâ hatası bulunmaktadır. İlk defa 1886'da M. Theodoros Houtsma tarafından bilim dünyasına tanıtılan eseri (bk. bibl.), 1933'te Muhammed İkbâl *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye* adıyla Lahor'da neşretmiş, ardından tekrar yayımlanmıştır (Beyrut 1404/1984). Muhammed Nûreddin de eserin bir neşrini gerçekleştirmiştir (*Zübdetü't-tevârih*: *Ahbârü'l-ümera' ve'l-mülûki's-Selcûkiyye*, Beyrut 1405/1985). Qibla Ayaz, *An Unexploited Source for the History of the Saljuqs: A Translation of and Critical Commentary on the Akhbâr Al-Dawlat Al-Saljūqiyya* adıyla bir doktora tezi hazırlamıştır (University of Edinburgh,

1985). Eseri M. Necati Lugal Türkçe'ye (*Ahbârü'd-Deveti's-Selcûkiyye*, Ankara 1943, 1999), Ziya Bünyadov Rusça'ya (*Soobşeniya o Seldjukskom gosidarstve*, Moskva 1980), Ramazan Ali Rûh-i İllâhî Farsça'ya (*Ahbâr-i Ümerâ' ve Pâdişâhân-i Selcûki*, Tahran 1380 hş./2001) ve Clifford Edmund Bosworth İngilizce'ye (*The History of the Seljuq State, A Translation with Commentary of Akhbâr al-Saljuqiyya*, London-New York 2011) çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye, Mukaddime, s. e-ç; a.e. (Lugal), Muhammed İkbâl'in mukaddimesi, s. VII-XIII; a.e.: *Zübdetü't-tevârih*: *Ahbârü'l-ümera' ve'l-mülûki's-Selcûkiyye* (nşr. M. Nûreddin), Beyrut 1405/1985, neşredenin girişi, s. 7-16; a.e.: *Ahbâr-i Ümerâ' ve Pâdişâhân-i Selcûki* (trc. Ramazan Ali Rûh-i İllâhî), Tahran 1380/2001, tür.yer.; a.e.: *The History of the Seljuq State: A Translation with Commentary of the Akhbâr al-Dawla al-Saljuqiyya* (trc. C. E. Bosworth), London-New York 2011, tercüme edenin girişi, s. 1-8; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Târih-i Nişâbü'r* (trc. Muhammed B. Hüseyin Halife-i Nişâbü'rî, nşr. M. Rızâ Şeffî Kedkenî), Tahran 1375/1996, s. 221-222; İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-ṭ-ṭaleb*, s. 34-35; M. Th. Houtsma, *Recueil de textes relatifs à l'histoire des seldjoukides*, Leiden 1886-1902, I, s. X; II, s. XXXVI; a.mlf., “Some Remarks on the History of the Saljuks”, *AO*, III (1925), s. 136-152; C. Rieu, *Supplement to the Catalogue of the Arabic Manuscripts in the British Museum*, London 1894, s. 342-344; K. Süssheim, *Prolegomena zu einer ausgabe der im Britischen Museum zu London verwahrten "Chronik des Seldschuqischen reiches": Eine Literarhistorische Studie*, Leipzig 1911, tür.yer.; V. A. Hamdani, *A Critical Study of the Sources for the History of the Saljuqs of Iraq and Syria* (doktora tezi, 1939), Oxford University, s. 71-75; Brockelmann, *GAL*, I, 392; *Suppl.*, I, 554-555; *Affân Selcûk, Naḫd u Berresî-yi Menâbî-i Târih-i Selcûkiyân*, ‘Arabî u Fârsî (doktora tezi, 1349/1970), Dânişkede-i Edebiyyât Dânişgâh-ı Tahran, tür.yer.; V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (haz. Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul 1981, s. 38-39; C. H. Becker, “Eine anonyme Seldjuqische Chronik”, *Isl.*, III/1 (1912), s. 197-198; Cl. Cahen, “Selçuklu Devri Tarih Yazıcılığı” (trc. Nejat Kaymaz), *TAD*, VII/12-13 (1969), s. 193-221; Hasan Ensârî-yi Kummi, “Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye”, *Ma'ârif*, XVII/1, Tahran 1379/2000, s. 167-172; C. E. Bosworth, “al-Ḥusaynî”, *EP Suppl.* (İng.), s. 378.

OSMAN GAZİ ÖZGÜDENLİ

HÜSEYNÎ, İshak Mûsâ

(إسحاق موسى الحسيني)

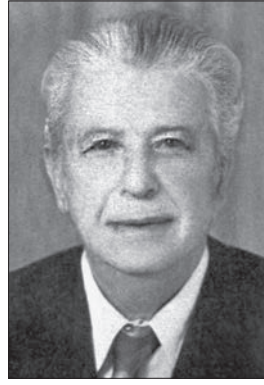
İshâk b. Mûsâ b. Sâlih b. Ömer el-Kerîm el-Hüseynî (1904-1990)

Filistinli edip ve düşünür.

Kudüs'te doğdu. Hz. Hüseyin'in soyundan geldiği için Hüseyinî diye tanınan bir

aileye mensuptur. Osmanlılar döneminde nakîbüleşraflık, Kudûs valiliği gibi görevlerde bulunan aile üyelerinin saygın konumu İngiliz sömürge yönetimi süresince (1920-1948) devam etti. İshak Mûsâ dinî alanda öğrenime başladı. Babasının ölümü üzerine annesinin arzusuyla devlet okuluna gönderildi. I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı idaresindeki okullarda öğrenimini sürdürdü. Arapça yanında İbrânîce ve Türkçe öğrendi. Talebelik yaptığı Salâhiyye Medresesi 1917'de İngilizler tarafından kapatılınca 1918-1920 yıllarında Külliyyetü'l-Ferîr (Collège des Frères) adlı Fransız mektebinde okudu; ardından İngiliz erkek lisesi olan Külliyyetü's-Şebâb'a geçti. Kendisini Arap dili üzerine çalışmaya teşvik eden hocası Nahle Züreyk ile burada tanıştı. 1923'te Kahire'ye gitti ve Amerikan Üniversitesi'nin gazetecilik bölümünden mezun oldu (1926). Bir yıl Kudûs'te öğretmenlik yaptı, daha sonra girdiği Kahire Üniversitesi Arap Dili Bölümü'nden diploma aldı (1930). Kahire'deki öğrenciliği süresince dönemin önemli edip ve düşünürlerinden Tâhâ Hüseyin, Mansûr Fehmî, Abbas Mahmûd el-Akkâd ve Ahmed Hasan ez-Zeyyât ile tanışarak seminer ve sohbetlerine katıldı. Aynı yıl İngiltere'ye gidip Londra Üniversitesi Şarkiyat Araştırmaları Bölümü'nde yüksek lisans çalışması yaptı, ardından Sir Hamilton A. R. Gibb danışmanlığında *The Life and Works of Ibn Qutayba* başlıklı teziyle doktor unvanını aldı (1934). Filistin'e dönünce Kudûs'te kısa bir süre Reşîdiyye Medresesi'nde ders verdi. Orta öğretime öğretmen yetiştiren el-Külliyyetü'l-Arabiyye'nin Arap Edebiyatı Bölümü'ne hoca olarak tayin edildi (1934-1946). 1945'te kuruluşunda rol oynadığı Arap Kültür Komitesi'nin genel sekreterliğine getirildi. 1946-1948 yıllarında Filistin'in eğitim idaresinde ilk Arap dili müfettişliği görevini üstlendi.

1948 Arap-İsrail savaşı dolayısıyla siyonizme ve siyonizmi destekleyen İngiliz manda yönetimine karşı çıkan Muhammed Emîn el-Hüseyinî, Cemâl el-Hüseyinî ve Hâtem el-Hüseyinî gibi aile üyeleri Filistin'i terk edip komşu Arap ülkelerinde eğitim danışmanlığı ve öğretim hizmeti yaptılar. İshak Mûsâ da 1948'den sonra Beyrut'a giderek Amerikan Üniversitesi'nde akademik hayatını sürdürdü. 1952'de McGill Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi sıfatıyla Arap edebiyatı, İslâm medeniyeti ve modern İslâm dünyası konularında dersler verdi. 1955'ten itibaren Kahire Amerikan Üniversitesi ve

İshak
Mûsâ
el-Hüseyinî

Ma'hedü'd-dirâsâti'l-Arabiyyeti'l-âliyye'de hocalık yapmaya başladı. Bu enstitünün Filistin Araştırmaları Bölümü başkanlığını üstlendi; ayrıca Filistin Araştırma ve Çalışma Komitesi'ni kurarak başkanlığını yaptı. Kahire Arap Dil Kurumu, Ezher İslâm Araştırmaları Kurumu ve Irak Bilimler Kurumu'na üye oldu. 1967'de Amerikan Üniversitesi'nden emekliye ayrılmasına rağmen Ma'hedü'd-dirâsâti'l-Arabiyye'de akademik çalışmalarını sürdürdü. 1974'te Kudûs'e döndü, burada bir İslâm kütüphanesi oluşturmak için özel koleksiyonlarla devlet kütüphanelerinden eserler topladı. 1983 yılında kendisine birinci dereceden Mısır İlim ve Sanat nişanı, 1990'da Kudûs Kültür ve Sanat nişanı verildi. 17 Aralık 1990 tarihinde Kudûs'te vefat etti.

Kültür, eğitim, dil bilimi, edebiyat ve sanat alanlarında kaleme aldığı yazılarda kültürle medeniyetin ilişkisi üzerinde duran İshak Mûsâ el-Hüseyinî medeniyeti güçlü kılan en önemli ögenin kültür olduğunu söylemiş, bu bağlamda Arap ülkeleri arasında kültürel iş birliğinin gerekliliğini savunmuştur. Ona göre Arap milliyetçiliğinin temelinde edebiyat vardır ve milliyetçiliği koruyan dildir. Araplık kavramı şu üç şartı gerektirir: Dilin Arapça olması (Arapça'nın konuşulması), aklın Arap olması (bireylere Araplık şuurunun kazandırılması), kişinin kendini kalben Arap hissetmesi.

Eserleri. İshak Mûsâ yirmi civarında kitap ve 100'ün üzerinde makale yazmıştır. **1.** *Re'ÿ fî tedrîsi'l-luğati'l-Arabiyye* (Kudûs 1356/1937). **2.** *Müzekkirâtü de-câce* (Kahire 1943). Öykü türünde olan eserde Filistin'deki Arap-yahudi ilişkileri alegorik bir üslupla derinlemesine incelenmiştir. Müellif dönemin siyasî şartlarında açıkça ortaya koyamadığı düşüncelerini tavuk metaforunu kullanarak ifade etmiştir. *Müzekkirât* George J. Kanazi tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir (*Memoirs of a Hen: A Present-day Palestinian*

Fable, Toronto 1999). **3.** *‘Avdetü's-sefîne* (Kudûs 1945). **4.** *Silsiletü tarâ'if li'l-e'fâil* (Kudûs 1947). **5.** *el-Esâs fî kavâ'idil-luğati'l-Arabiyye* (Kahire 1947). **6.** *The Life and Works of Ibn Qutayba* (Beyrut 1950). Hüseyinî'nin doktora tezi olup İbn Kuteybe'nin hayatı ve eğitiminin, eserleri ve düşünce sisteminin ele alındığı eseri Hâşim Yâğî Arapça'ya tercüme etmiştir (*İbn Kuteybe*, Beyrut 1980). **7.** *Heli'l-üdebâ'ü beşer* (Beyrut 1950). **8.** *el-İhvânü'l-Müslimûn: Kübra'l-ğarekâti'l-İslâmiyyeti'l-ğadîse* (Beyrut 1952). John F. Brown ve John Racy tarafından İngilizce'ye çevrilen eser (*The Moslem Brethren: The Greatest of Modern Islamic Movement*, Beirut 1956), İhvân-ı Müslimîn hareketi bağlamında çağdaş Arap siyasî ve dinî düşünce tarihinin incelenmesinde önem arzeder. **9.** *Ezmetü'l-fikri'l-Arabî* (Beyrut 1954). **10.** *el-Medğal ile'l-edebi'l-Arabiyyi'l-mu'âşır* (Kahire 1963). **11.** *‘Urûbetü Beyti'l-Makdis* (Beyrut 1967). İsrail işgalinden önce Kudûs'un bir Arap şehri olduğunu tarihî delillerle ispatlamaya yönelik bir eserdir. **12.** *el-Edeb ve'l-kavmiyyetü'l-Arabiyye* (Beyrut 1967). **13.** *en-Nakdü'l-edebiyi'l-mu'âşır fi'r-rub'î'l-evvel mine'l-ğarnî'l-işrin* (Kahire 1967). **14.** *Çağâyâ ‘Arabiyye mu'âşıra* (Beyrut 1978). Makalelerinden bazıları şunlardır: “Nizâmü'l-ğisbe fi'l-İslâm” (*el-Mü'temerü'l-evvel li-Mecma'i'l-Buħûşî'l-İslâmiyye* [Kahire 1964], s. 331-348); “Filistin ve İsrâ'îl” (*el-Mü'temerü's-şânî li-Mecma'i'l-Buħûşî'l-İslâmiyye* [1965], s. 69-123). İshak Mûsâ, İbn Kuteybe'ye nisbet edilen *Vaşıyyetü İbn Kuteybe li-veledihî Muhammed* başlıklı eseri önce *Ebhâş* dergisinde yayımlamış (sy. 4 [Beyrut 1954], s. 68-82), daha sonra tahkiki neşirini gerçekleştirmiştir (*MMIADm.*, XXX [1955], s. 546-559).

BİBLİYOGRAFYA :

A. M. Lesch, *Arab Politics in Palestine, 1917-1939: The Frustration of a Nationalist Movement*, New York 1979, s. 26; M. Ömer Hamâde, *A'lâmü Filistin*, Dımaşk 1985, s. 293-297; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tekmiletü Mu'cemi'l-mü'ellifin*, Beyrut 1418/1997, s. 78-89; a.mlf., *Tetimmetü'l-A'lâm*, Beyrut 1418/1998, I, 69; Ahmed el-Alâvine, *Zeylül-A'lâm*, Cidde 1418/1998, s. 38; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâlih, *İtmâmü'l-A'lâm*, Beyrut 1999, s. 40-41; Nâsirüddin el-Esed, *el-İtticâhâtü'l-edebiyeye el-ğadîse fî Filistin ve'l-Ürdün*, Amman 2009, s. 64, 73, 94-96, 104-105; Kâmil es-Sevâfirî, *el-Edebül-Arabî el-mu'âşır fî Filistin*, Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 313-317; J. E. Goldberg, “al-Husseini, Hajj Amin”, *An Historical Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict* (ed. B. Reich v.dğr.), London 1996, s. 237-238; a.mlf., “al-Husseini, Hatem I.”, a.e., s. 238; Philip Mattar, “Husayni, Muhammad Amin al-”,

Encyclopedia of the Modern Middle East (ed. R. S. Simon v.dğr.), New York 1996, II, 826-827; Muhammad Muslih, "al-Husayni Family", *a.e.*, II, 829-830; D. Semah, "al-Husayni, Ishâq Mûsâ", *Encyclopedia of Arabic Literature* (ed. J. S. Meisami – P. Starkey), London 1998, II, 298; "al-Husseini", *Political Encyclopedia of the Middle East* (ed. A. Sela), New York 1999, s. 297-298; M. R. Fischbach, "al-Husayni (family)", *Encyclopedia of the Palestinians* (ed. Philip Mattar), New York 2005, s. 212-213; Yûsuf Ebû el-Adûs, "el-Hüseynî, İshâq Mûsâ", *Mv.AC*, VI, 446-448.

AHMET USTA

HÜVEYDÂ

(هويدا)

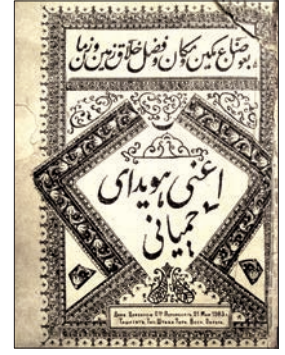
(ö. 1195/1781)

Orta Asyalı mutasavvif şair.

Asıl adı Hocamnazar Gâyibnazaroğlu'dır. Şiirlerinde "Hüveydâ" mahlasını kullandı. Atalarının aslen Kırgızistan'ın Oş (Üş) şehrinden olduğu söylenir. Babası Gâyibnazar, Kâşgar'a gidip Nakşibendî şeyhi Âfâk Hoca'nın yanında otuz yıl tasavvufî eğitim almış, daha sonra Fergana'da Âfâk Hoca'nın müridi ve oğlu Hoca Muhyî Ahmed'den (halk diliyle Pâşşâ Pîrim) faydalanmış ve Çimyan köyüne yerleşmiştir. Burada dünyaya gelen Hüveydâ, Hokand medreselerinde öğrenimini tamamladıktan sonra köyüne dönüp medresede hocalık yaptı. Bu sırada geçimini doku-macılıkla sağladı. Ahmed Yesevî, Ali Şîr Nevâî, Sûfî Allahyâr ve Şah Meşreb tarzında tasavvufî şiirler yazıyordu. Arapça, Farsça ve dinî ilimlerin yanı sıra Orta Asya

Türk edebiyatını iyi bildiği anlaşılan Hüveydâ'nın tasavvufî hayatı ve faaliyetleri hakkında yeterli bilgi yoktur. Babasından Nakşibendî icâzeti aldığı ve kendisinden sonra oğlu Hâl Muhammed'in Oş şehrinde şeyhlik yaptığı bilinmektedir. Hâl Muhammed'in oğlu Muhammed Sirâceddin ile torunu Selâhaddin Sâkıb da sûfî ve şairdi.

Eserleri. 1. Dîvân-ı Hüveydâ. Hüveydâ'nın Çağatay Türkçesi'yle kaleme aldığı şiirlerini ihtiva eden eserde dinî, ahlâkî ve tasavvufî konular ele alınmıştır. Saint Petersburg ve Taşkent kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunan eser önce Taşkent'te 1903'te, daha sonra, Hüveydâ'nın neslinden gelen Selâhaddin Sâkıb tarafından 1325'te (1907) yine Taşkent'te *Kitâb-ı İşân Hüveydâ-yı Çimyanî* adıyla yayımlanmıştır. Bu neşrin kenarında Hüveydâ'nın *Râhat-ı Dil* isimli eseri de vardır. Divan Özbek (Kiril) alfabesiyle de neşredilmiş (nşr. Ismatullah Abdullah – Kâdirkul Rozmatzâde, Taşkent 2005) ve üzerinde Bedriye Kaya tarafından yüksek lisans tezi yapılmıştır (2012, *Hoca Nazar Hüveyda ve Divanının Analizi: Metin, Dil ve Edebi İçerik Yönünden İncelemesi*, İstanbul Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). **2. Râhat-ı Dil.** Yine Çağatayca manzum olarak kaleme alınmıştır. Münâcât, na't ve dört halifeye dair methiyelerle başlayan eser kıyamet, cehennem, cennet, peygamberler, meşhur sahâbîler ve velîler hakkında ibretli hikâyelerle devam eder. Çeşitli yazma nüshaları bulunan

Divân-ı Hüveydâ'nın kapak sayfası (Taşkent 1903)

eser 1860 ve 1888'de Kazan'da, 1907'de Taşkent'te divanın kenarında yayımlanmış, 1994'te Taşkent'te Saîdbek Hasan tarafından Özbek alfabesiyle neşredilmiştir. *Râhat-ı Dil*'in "Hikâyet-i İbrâhîm b. Edhem" bölümünün müstakil olarak istinsah edilmiş çeşitli yazma nüshaları vardır. Akılbek b. Sabal bu bölümü 1910'da Kazak Türkçesi'ne tercüme etmiş ve *İbrâhîm Edhem Oğlının Kıssasıdır* adıyla yayımlamıştır (Kazan 1911).

BİBLİYOGRAFYA :

Tohtasin Calalov, *Gozallik Âlamida*, Taşkent 1979, s. 175-182; L. V. Dmitrieva, *Opisanie Tyurkskih Rukopisey Institutu Vostokovedeniya*, Moskova 1980, III, 103-105; Muhammed Sıdık Rüşdiy, *Avliyâlar Sultânı: Turânlık Valiyler* (haz. İkrâmiddin Âstânakul-ugli Âkkurgâniy), Taşkent 2004, s. 192-197; Hurmetcân Fikrat – Kâdir Ekber, *Özbek Edebiyatı Tarihi*, Urumçi 2005, s. 273-282; Necdet Tosun, *Türkistan Dervişlerinden Yâdigâr*, İstanbul 2011, s. 77-80; Rıza Arzibekov, "Hüveydâ", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2004, V, 102-103.

NECDET TOSUN